

Planmatig handelen in de jeugdhulpverlening

Erik J. Knorth & Monika Smit (red.)

Bespreking door Peter van der Doef

Het is nu zo'n tien jaar geleden dat in Nederland de Wet op de Jeugdhulpverlening tot stand kwam en dat ook in buurlanden als Duitsland en Engeland jeugdhulpverlening bij wet geregeld werd. Door deze wetgeving werden regels opgesteld voor kwaliteitsbewaking van de hulp, in het bijzonder ten aanzien van de inhoud en wijze van totstandkoming van een hulpverleningsplan en (instellings)werkplannen. Dit leverde een ware hausse op aan publicaties over handelingsplanning en planmatig werken, waarvan dit boek een compilatie en evaluatie biedt. Onder handelingsplanning wordt doordacht, doelgericht handelen verstaan waarop geregelde reflectie plaatsvindt. Het betreft een cyclisch proces dat uit vijf fasen bestaat, te weten: diagnostiek, besluitvorming, planning, uitvoering en evaluatie. Deze fasen van handelingsplanning komen, afgezien van een eerste inleidend deel, aan bod in de verschillende delen waaruit het boek is opgebouwd. In totaal beslaat het vier delen: (1) achtergronden van de wetgeving en een schets van het veld van de jeugdhulpverlening in Nederland en Vlaanderen; (2) diagnostiek en besluitvorming, waarin aan bod komen: het diagnostisch proces (Ruijsenaars), een psychosociaal ontwikkelingsmodel en het proces van basisdiagnostiek (Scholte), diagnostiek in de thuissituatie (Wijnekus) en diagnostiek in de (semi)residentiële situatie (Van der Ploeg). Verder worden twee besliskundige theorieën over diagnostische besluitvorming (Knorth en Verbeek, alsmede Pijnenburg en De Bruyn) besproken; (3) hulpverleningsplanning en uitvoering, waarin de volgende voorstellen en uitwerkingen van handelingsplanning aan de orde komen: het model voor ontwikkelings- en levensdomeinen van Verheij, een model dat door Klomp en Van den Bergh is samengesteld uit diverse modellen uit de literatuur, de dagelijkse routine volgens Slot, verdiscontering van maatschappelijke invloeden (Whittaker en Savas), teambegeleiding (Klomp) en registratie (Van Yperen en Van IJzendoorn), alsmede instellingswerkplannen (Zandberg schetst achtergronden en Hermanns bespreekt een voorbeeld uit de praktijk); (4) evaluatie en onderzoek, dat bestaat uit twee bijdragen van Harinck en Smit over programma-evaluatie en individugerichte evaluatie, alsmede uit een discussie van Veerman over het nut van onderzoek.

Planmatig handelen wordt in talrijke facetten belicht en bekritiseerd. Naast beschrijving van kenmerken van planmatig handelen wordt geattendeerd op misverstanden. Beide samenstellers van het boek besluiten hun inleiding (p. 50) met te benadrukken dat handelingsplanning een open proces is waarin hulpvragers een actief aandeel hebben. Hulpvragers reageren niet alleen op wat de hulpverlener doet maar nemen ook zelf initiatieven. Ook Van Yperen en Van IJzendoorn wijzen op het gevaar dat plannen als een keurslijf worden opgelegd. Een goede hulpverlener weet volgens hen zowel het geplande als het ongeplande recht te doen, een opmerking die herinneringen oproept aan de oude pedagogische discussie over *Führen oder Wachsenlassen*; dat is het dilemma tussen ingrijpen (plannen) en laten gaan (recht doen aan het ongeplande). Deze discussie had wat meer mogen worden uitgediept en had duidelijk kunnen maken hoe *pedagogisch* planmatig handelen wel of niet kan zijn - binnen welk pedagogisch spanningsveld planmatig handelen in de jeugdhulpverlening plaatsvindt.

Planmatig handelen roept vooral associaties op met *Führen*. De vraag is hoe planmatig handelen zich

verhoudt tot de tegenpool *Wachsenlassen*, oftewel de vele ongeplande, spontane processen in de jeugdhulpverlening. Hoe kunnen dergelijke processen door planmatig handelen worden geactiveerd? Hoe kan worden voorkomen dat planmatig handelen vooral door de hulpverlener en niet door de hulpvrager wordt ingevuld? Planmatig handelen wil immers juist de cliënt activeren en uitgaan van diens hulpvraag.

Niet toevallig duikt in diverse onderdelen van de tekst het orthopedagogisch vraagstellingsbegrip van Kok op. Dit begrip dateert uit de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw en nam een centrale rol in de toenmalige orthopedagogische theorievorming in. Door middel van het vraagstellingsbegrip wilde Kok de aandacht richten op de hulpvraag van kinderen die op orthopedagogische hulpverlening waren aangewezen. De huidige hulpverlening wil ook steeds meer vraaggericht werken. Het zou interessant zijn geweest indien (ortho)pedagogische aspecten van een vraaggerichte hulpverlening nader waren uitgewerkt.

Ook de vraag voor wie alle gegevens worden verzameld, wordt te weinig vanuit het perspectief van de praktijk en te zeer vanuit het perspectief van de onderzoeker bekeken. Wat wordt de praktijk nu precies inhoudelijk wijzer van handelingsplanning? Op deze vraag blijft het boek een antwoord schuldig. Is de nagestreefde transparantie van de organisatie niet in de eerste plaats een noodzaak voor onderzoekers en beleidsmakers?

Veerman stelt in zijn slotbeschouwing dat het nut van onderzoek is om de praktijk aan het denken te zetten, maar geldt ook het omgekeerde: worden onderzoekers wel voldoende door de praktijk aan het denken gezet of opereren ze te veel onuitgedaagd vanuit hun methodologische modellen? Hoe is verder de relatie tussen de werkvloer, die gegevens moet verschaffen, en het beleid dat al deze gegevens nodig denkt te hebben? De lezer wordt in ieder geval (door Harinck & Smit, p. 388) gewaarschuwd tegen een al te ongebreideld vertrouwen in ongericht en te weinig op praktijkvragen toegespitst evaluatieonderzoek.

De conclusie kan dan zijn dat het boek een gedegen uitgave is die een uitstekend overzicht geeft van het gebied van handelingsplanning, maar dat de relatie met de praktijk van hulpverlening vragen oproept voor verdere uitwerking. Los van deze vragen kan gesteld worden dat het proces van handelingsplanning in de jeugdhulpverlening in zijn vele facetten goed wordt uitgewerkt. Het proces wordt benadrukt en de open manier waarop daarmee kan worden omgegaan. Dit werkt uitnodigend voor de praktijk van jeugdhulpverlening. Deze praktijk zal zeker kunnen profiteren van de in dit boek aangereikte middelen.